

vydaní prác Eukleida a Archimeda, I. J. Depman, G. P. Domkino, B. E. Rajkov, *Posledné dni K. M. Baera.*

Obidva ročníky zborníka sú skvelým dôkazom mnohostrannosti ruskej vedy a jej úsilia, dokonca aj v prácach týkajúcich sa dávnej histórie, neostať iba v minulosti, ale priviesť ju vždy do súvisu s dneškom a s dnešnými aktuálnymi problémami práve tak, ako sa neuspokojíť objektivistickým konštatovaním, ale hodnotiť veci ideologicky.

St. Felber

KWARTALNIK FILOZOFICZNY XIX, 1950, 1/2

Kraków, nakladem Polskiej akademii umiejtnosci, str. 170, cena neudaná.

Prvé číslo ročníka 1950 je venované Descartesovi, ktorý zomrel pred tristo rokmi.

V prvom článku Izydory Damskej *Descartesove Meditationes na podklade francúzskeho skepticizmu XVII. storočia* (*Meditationes Descartesa na tle scepticyzmu francuského XVII. storočia*) dokazuje sa, že Descartesova filozofia bola obranou proti francúzskemu skepticizmu, a to na podklade scholastiky. Autorka rozoberá jednotlivé prúdy francúzskeho skepticizmu a reakcií, ktoré tieto prúdy vyvolaly a zaraďuje do nich Descartesovu filozofiu. Konštatuje, že Descartes vychádzal z kritiky gnozologickej, keďže hľadal taký predmet poznania, ktorý nepripúšťa chyby v poznávaní.

Niektoré z autorkiných vývodov by bolo možné prijať, hoci očividne vychádza z idealistického chápania filozofie; celkom bokom ponecháva otázku, prečo práve v Descartesových časoch vznikla takáto kritika skepticizmu a aký bol jej vzťah k materiálnej základni, čo, prirodzene, oslabuje presvedčivosť jej dôkazov.

V druhom článku *Kartezjański ideal wiedzy* (Kartezjiansky ideál vedy) zaoberá sa Seweryna Luszczevska-Romahnowa Descartesovým poňatím vedy. Podľa autorky určil Descartes dva ciele vedeckého bádania; predovšetkým malo vedecké bádanie dospieť k absolútnej istote, vychádzajúc z výrokov, ktoré sú nevyvrátiteľné a o ktorých nie je možné pochybovať. Druhým cieľom vedy však bolo slúžiť človeku, aby ovládol prírodu. Prvý cieľ je nedosiahnuteľný — autorka sa tu odvoláva na Engelsovu dialektiku prírody, hoci by azda bolo lepšie hovoriť o asymptotickom približovaní sa absolútnej pravde a odvolať sa na Lenina. Druhý cieľ prijíma dnes veda všeobecne a s tej stránky sa teda program Descartesov aj darí. Z článku je dosť ťažko poznať, či sa autorka hlási jasne k vedeckému svetonáhľadu, alebo či si z neho iba eklekticky vyberá práve tvrdenie o hypotetičnosti nášho poznania a o súvisi teórie s praxou.

V treťom článku *Cogito ergo sum Kartezjusza i jego nowa koncepcja duszy* tvrdí Stanislaw Czajkowski, že Descartes vyšiel z idealistickej skepsy a svojím *Cogito, ergo sum* prešiel do dualistického „realizmu“ (s marxistického stanoviska teda do objektívneho idealizmu). V chápaní duše vraj Descartes spája racionalizmus s voluntarizmom. Celý článok je zasa písaný objektivisticky a nezdôvodňuje Descartesovo stanovisko historicky.

Je vôbec prekvapujúce, že sa nik z autorov nedovoľáva stanoviska, ktoré zaujíma k Descartesovi sovietska filozofia.

V štvrtom článku *Rola Descartesa w rozwoju nowožytnej matematyki* oceňuje autor zásluhy Descartesove o matematiku, a to o algebru, aj o geometriu. Sú nesporne veľmi významné, no autor varuje pred ich preceňovaním a upozorňuje na súčasné objavy matematika Fermata.

V poslednom článku *Descartes a fyzika nowožytna* rozoberá Roman Stanislaw Ingarden Descartesov význam vo vývine fyziky. Dokazuje, že ešte pred Newtonom vyslovil Descartes jasne a presne zákon zotrvačnosti, a to dokonca presnejšie ako Newton. Práve tak dokladá citátni z Descartesa, že tento filozof si dosť jasne uvedomoval relativitu v mechanike, práve tak ako zákon zachovania hybnosti. Aj v otázkach kozmologie a príčinnosti dáva autor prednosť vývodom Descartesovým pred Newtonom. Tento boj stanoviska Newtonovho a Descartesovho vraj trvá vo fyzike až podnes a prejavuje sa indeterminizmom niektorých pozitivistov, proti ktorým stojí determinizmus, zastupovaný vraj Einsteinom. Autor sám pokladá obidve stanoviská za rovnocenné hypotézy, hoci podľa vývinu fyziky v minulosti aj v prítomnosti predpovedá víťazstvo determinizmu.

Je jasné, že ani toto stanovisko nemôže uspokojiť. Determinizmus je jasne dokázaný marxistickou vedou a nemôže teda ísť o dve rovnocenné hypotézy. V mnohých veciach treba pripustiť, že má autor pravdu, no základné stanovisko nie je vedecké, t. j. marxistické, a obsahuje mnohé ústupky idealistickej filozofii.

Sborník je doplnený ešte bibliografiou prác, ktoré sa týkajú Descartesa a vyšly v Poľsku. Ide tu tak o preklady diel Descartesových, ako aj o pôvodné a preložené práce o Descartesovi.

Na celom čísle prekvapuje neujasnené stanovisko k vedeckej filozofii, ba niekedy celkom jasný príklon k idealistickému svetonáhľadu. Odráža sa to aj v zanedbávaní sovietskej literatúry (v celom sborníku sú citované dovedna tri alebo štyri marxistické práce), ktorá je v Poľsku akisto práve tak prístupná ako u nás.

St. Felber